

Hørindustriens Tilstand og Tiltagen i Randers Omegn i de sidste Aar. *)

Almuen paa en betydelig Strækning af det gamle Omersyssel (Landet mellem Randers og Mariager Fjorden), i Særdeleshed det forrige Krongods i Stovring og Korhald Herreder, som for nogle og tressindstyve Aar siden paa billige Vilkaar erholdt Eiendomsret til sine Jorder, har heldigen vedligeholdt sin oeconomiske Existence under vekslede og vanskelige Tidsomstændigheder, især ved det vigtige Bierhverv, som en klog Huusflid tilbyder.

Ingen Sagkyndig kan miskjende, at Frembringelse af Hør og dennes Forarbeidelse til Garn og Lærred, har været en af Hovedbetingelserne for denne Landalmues lykkelige Selvstændighed; da det er vitterligt, at en stor Deel af Skatter og Commune Afgifter dækkes ved Salget af Garn og Lærred. — Imidlertid kan det eiheller nægtes, at baade Priserne paa disse forædlede Producter sank, som de fleste andre, og, tildeels som Aarsag hertil, at deres Beskaffenhed (Bonitet) ikke stod i et fremskridende Forhold til Tidernes Fordringer.

*) Efter Meddelelser fra D^{hr}r. Kammerraad, Amtsforvalter Wilde i Randers og Pastor S. S. Blicher i Spentrup, som Fortsættelse af deres Beretning, dat. 25de Juli 1833, indrykket i dette Tidsskrifts 3die Bind, S. 83 og følg.

I det Niemed at fyldestgjøre disse, og derved tilvende Arbeideren en større Lon for sin Virksomhed, er i de sidste 8 til 9 Aar foretaget følgende:

1. Hallingen, om hvilken, som en aldeles offentlig Foranstaltning, det ligger udenfor vort Niemed her at handle.

2. Indkjøb af Lærreder til Land: Militair: Statens Brug, forsøgte i Aarene 1827, 1828 og 1829, i det det Kongl. General: Commissariats: Collegium ved samvirkende Hjælp af da værende Stiftamtmand Schonheyder i Viborg, Amt: mand, Kammerherre v. Lorenz i Randers og Præsten Blicher i Spentrup erholdt, (efter hvad mig Blicher bekendt) et meget betydeligt Quantum Hør: lærred, circa 40,000 Al., til omtrent samme Priis som det hidtil brugte udenlandske, og skjøndt ikke af samme fabrikmæssige Censhed og Apretur, dog af fortrinlig Styrke og Varighed.

3. Indkjøb af Garn til de Kongelige Fabrikker paa Rjøng og Øbjerggaard. Under vor samvirkende Bestyrelse opkjøbtes ved Bæver Rasmus Frandsen i Hastrup og Enken M. Bloch i Randers: i Vintrene 1830—1833 669,322 Fjed Hørgarn og 3,666 Fjed Blaargarn for den totale Sum af over 17300 Rbdlr. foruden Provision til Opkjøberne.

I Vinteren 1833—1834 kjøbtes, formeddelt det store Dplag paa de Kongl. Fabrikker, Garn ikkun for 3000 Rbdlr. Saaledes er i dette Tidrum

kjøbt til disse Fabrikker for en rund Sum af 20,300 Rbdlr.

Bed gjentagne Bevidnesser af den Kongelige Commission for hine Fabrikker, saavel som Erklæringer af de sagkyndige Synsmænd i Kjøbenhavn, er det indkjøbte Garn godtgjort at have været af god, tildeels af fortrinlig Kvalitet. Siden 1834 er desuden af Andre, meest private Folk, kjøbt Hørgarn for en Sum af i det mindste 5,600 Rbdlr.

Disse Garnindkjøb have tillige anlediget Talshaspens Indførelse her i Districtet, hvor den nu er overalt udbredt; ligesom ei faa forbedrede Nitter ved offentlig Foranstaltning ere komne i Brug blandt Bønderne.

Væver N. Frandsens Gang med Talshasper og Fabrikgarnprover omkring i hele Districtet i flere Maaneder i nogle Aar for at gjøre Garnbestillinger, har formeentligen stiftet særdeles Gavn blandt Landalmuen i Henseende til Spindets fortrinligere Jevnhed og Egalitet.

4. Sædehørfros. Ved Hans Majestæts Naade blev Randers Amt i Aarene 1831, 1832 og 1833 skjænket ialt 45 Tdr. fortrinligt sjællandsk Sædehørfros til Udlaan blandt Landalmuen, hvilket endnu circulerer blandt disse og har stiftet meget Gavn. Af Randers Amtshuusholdnings Selskab er, ved Foranstaltning af dets Formand Kammerherre Amtmand v. Lorenz, 20 Tdr. af det meest udartede Fros

i Aar blevet ombyttet med fortrinligt nyt, avlet paa Vibyegaard paa Sjælland.

Frugterne af denne Huusflidens yderligere Fremhjælp ere ikke udeblevne, men vise sig factist at være følgende:

1. Lærrederne have vundet saare betydeligt i Siinhed, Jevnhed og overalt i enhver Egenkab, som kan gjøre dem til søgte Handelsvare. For alene at anføre et Beviis herpaa: da har denne Artikel, uagtet at Quantiteten af samme stedse var i Tiltagen og Aar for Aar produceredes mere og mere; alligevel, naar tages Hensyn til Penge-Coursen, i en Række af Aar holdt sig saa nogenlunde i Prisen, medens de fleste andre aftog, eller i det mindste vakkede. Det er saaledes med indlysende Grunde at forvente, at jydsk Lærreder i Fremtiden vilde vorde staaende Handelsvare, for det første i Jndlandet.

2. Forøgelse i Quantiteten af tilvirkede Lærreder, og som nødvendig Betingelse herfor, Udvidelse af og Forbedring i Hørvælen. Til fyldestgjørende Oplysning heraf bemærkes:

a) Mængden af det i Randers hallede Lærred er i de sidste Aar særdeles steget. Fra første Mai 1834 til 30 Septbr. 1835 blev hallet 63,190 Allen Lærred, hvis Affætning gik jevnt fra Haanden til en Mellempris af 22 til 24 Sk. pr. Allen $\frac{1}{2}$ bredt, ublegat; de bedste Lærreder til 28 Sk. Allen; men

dette er ei lidet mindre pr. Allen, end saa Aar tilbage, uagtet Qualiteten er bedre.

b) Udførselen af Hørfros og Dodder (under Resfort af Randers Soldsistrict) steg f. Ex. fra 1833 til 1834 fra 1260 Edr. til 1667 Edr. I Aaret til 30 Juni 1835 har den derimod vel kun været 959 Edr., men deels blev endeel fra de sydlige Herreder solgt af Bønderne i Aarhus, deels Udsæden forøget, deels var Frø:Grøden i 1834 maaskee ringere, hvilket formeentligen er Aarsag til det mindre Quantum Export herfra.

c) Her i Egnen avlet Hør, som ganske saa Aar tilbage kostede kun fra 10 til 13 Mk. Epd. er nu steget til 15 à 16 Mk., ja er endog, uagtet den gode Avl ifjor, bleven betalt i betydeligt Quantum med indtil 18 Mk. Ei lidet raa Hør er iaar solgt herfra til Aalborg og Ringkjøbing Amter.

d) Indførsel af udenlandsk Hør er i omhandeledede Periode stedse aftaget, ja nu saagodtsom ophørt; hvilket atter er en secundair Følge af de Høringens frien her givne Opmuntringer og en ikke ganske ubetydelig Besparelse for Landet.

e) Endvidere bemærkes som et Tegns til Hørfædens Udvidelse, at en Skp. hjemavlet Frø er iaar steget til en Middelpriis af 16 Mk. (tilsidst gif det til 18 Mk.); dog maa det bemærkes, at en Deel havde i Efteraaret solgt sig for nær, hvorfor de siden maatte købe, samt at Frøet i det Hele var noget tyndere end ifjor, og endelig at den store Af-

træk paa Doer (rettere Hørfrodoer) tager en Deel Hørfro blandet i Doeren med sig.

f) Doer eller Dodderfro (et bekjendt Ufrud i Hørrer, der tilforn spildtes) er, blandet med Affald af ringe Hørfro, stegen til 5 à 6 Mk. Skjæppen, og betydelige Partier deraf udføres til Olie. Dette virker tillige til at erholde renere og bedre Fro.

g) Det jydskke Lærteed (tilforn agtet langt ringere i Kjøbenhavn end det indenlandske) saavelsom Hørgarnet, begynder nu, især det Sidste, at søges og kjøbes af Private i Hovedstaden, og saaledes viser sig da glædelige Tegne til, at den Canal, som den offentlige Bestyrelse har aabnet, nu vil efter Tiemedet finde særskilte og med Tiden rimeligviis rigere Aflob. 1834 kjøbtes nemlig saaledes for circa 1200 Rb.; i Vinteren 1835 og Foraaret 1836 for circa 2700 Rbd. og er nu nylig bestilt til en Prøve 1000 Allen Lærteed ligeledes til Hovedstaden.

3. Hørrerens extensive Udvidelse er ligesaa umiskjendelig i de tilgrændsende Egne, som den tiltagende Hørrer i denne Egn, hvor f. Ex. paa en Gaard i Udbynder Sogn paa 13 Tdr. Hartkorn havde en fortrinlig Afgrøde efter 2 Tdr. 6 Skpr. Hørrerens Udsæd; Sognesfogden i Billendrup havde ved sin Gaard paa 9 Tdr. Hartkorn en Ubl af 30 Lpd. god Hørrer.

4. Fremdeles maae vi gjentage hvad i Indledningen fremsattes om Almueens Kaar og at disse

siden Høringens Fremme i det Hæz her kunne ansees for at have — om endog kun noget lidet — forbedret sig, hvilket efter min (Wlichers) Formening iblandt mere kan kjendes deraf, at Landcommunernes Afgifter til Sattigvæsenet, uagtet Folkemængdens bestandige Formerelse, dog ingenlunde i Horeggen i det Hele er stegen. Her finder desuden en onskelig Værelsvirkning Sted, i det Trang deels forebygges, deels afhjælpes ved det foregede Høringens Forarbejdning. Thi hvo der ikke selv avler eller ikkun lidet, kan lettelig faae Arbeide i de mere producerendes Overskud.

At Sædelighed som en ædel Frugt af belønnet Bindfælsighed ogsaa her tager kjendeligen til, er i dette særskilte Tilfælde ligesaa factisk vist, som at i Almindelighed Arbeide og taaleligt, men sorgfrit Udkomme er den sikreste Jordbund for Dydens Sæd.

Ved at fremstille de anførte Data, tillade vi os at tilføie følgende Ideer, hvorved den af Bønderstanden saa meget attraaede Uffætning af Høringen, og sammedes Industrie, mueligen kunde fremmes.

1. Det haabes at det kongelige General Commissariats Collegium, da Linnedvævermesterne i Kjøbenhavn fandt sig saa vel tilfredse med det herfra i Aar til det militaire Klædeoplag sendte Garn af Mellemvægt for circa 1700 Rbdlr. (det desuden attraaede grovere for circa 1200 Rbdlr. kunde ei faaes hos Bønderne, da Betalingen, efter det medgaaende meget Material, af dem fandtes for lav),

wilde, hvis Omstændighederne og Priserne tillade det, sørge Garn-Indføbet her i Egnen.

2. Maaskee kunde der haabes Udførelse til de offentlige Institutioner, s. Ex. de store Hospitaler i Kjøbenhavn, af Lærreder, vævede her i Egnen; hvilke, efter at være stemplede af Hallen, have undergaaet Control om sammes Godhed.

3. Udførelse var det, om de Handlende i Hovedstaden og Provindserne maatte blive ret opmærksomme paa vor Egns tiltagende Høravl og Linned-Industrie, og finde sig opfordrede til at vende sig herhid med deres Bestillinger paa Hør, Garn og Lærreder. Man skulde uden tvivl finde sig saameget mere tjente med at forsyne sig med Hør herfra som den jydsk Hør nu har modtaget visse Fortrin for den Fremmede ved bedre Skjæfning, større Fjinhed og Delelighed.

4. Til den omhandlede Industries Fremme vilde det være, om forbedrede Hegler kunde blive almindeligere benyttede og Brugen af gode Bryde- og Skjæfemaskiner komme i Gang. — Af hjemmegjorte Skjæfemaskiner have vi vel adskillige, men de svare neppe ganske til Hensigten. — Nyttens af slige forbedrede Redskaber vilde Bønderne sikkert snart erkjende, og i en Slags Analogie hertil kan bemærkes, at en Cylinders Kornrensningsskæppe (den saakaldte Rølle-ske, fra Maribo), som efter Landhusholdnings-Selskabets Foranstaltning henstaaer paa Randers Amtshuse, har i de sidste to Efteraar været benyttet af

saamange Landboere til deres Augsæds Reengjøren, at de have maattet melde sig flere Dage forud, for at de Teguede kunde efterhaanden blive færdige inden Aften. Fire andre slige Kensemaskiner ere af bemeldte Selskab overladte nogle nærliggende Sognes Beboere imod betydelig nedsat Betaling, og saavidt vides benyttedes de meget.

Dersom det var umuligt at forskaffe Landalmuen her i Egnen foreget Udsætning af Hørgarn, Lærreder eller raa Hør, holde vi os efter mange Aars Erfaring og Bekjendtskab til Bonden her, fuldeligen overbeviste om, at Hørvælen og Spindet vilde tiltage overordentligt paa Landet heromkring, og de forud berørte nødvendige Folger vise sig i forstærkede Grader. *)

Skrevet i Randers den 11te Juni 1836.

-
- *) I Forbindelse med Ovenstaaende tillader Udgiveren sig at optage, efter Handels- og Industrie=Lidenden Nr. 47 for d. A., følgende Beretning, dat. 17 Mai sidstl., fra Betset i Irland: „Handelen har i de senere Aar været i Tiltagende; hvilket maa tilskrives de gavnlige Foranstaltninger og den retfærdige Behandling, som kommer Nationen til Gode under en klog og mild Regjering. Politiske Stridigheder og den Partiaand, der forhen i en saa hoi Grad plagede Landet, og lagde sig i Veien for enhver væsentlig Udbredelse af Handelskræft, ere nu, vel ikke ganske forsvundne, men dog saameget i Aftagende, at man tør vente om saa Aar ikke længere at finde Spor af dem. Iblandt de Fabrikker, som i den senere Tid ere fremkomne og opløst, kunne især nævnes Hørspinderiene